

Ilmastonmuutoksesta asennemuutokseen

Kirkon ympäristöpäivien avaus Tampereella 12.8.2008

Matti Repo, Tampereen hiippakunnan piispa

Ympäristöpäivät kirkollisena kesätapahtumana

Kirkon ympäristöpäivät ovat tuore tulokas kirkollisten kesätapahtumien joukossa. Niillä ei ole pitkiä perinteitä, kuten herätysliikkeitten kesäjuhilla. Sellaiset ovat tänäkin kesänä koonneet kymmeniin tuhansiin kohoavia osallistujamääriä eri puolella Suomea.

Ovatko kirkon ympäristöpäivätkin herätysliikkeen kesäjuhla? Onko kyseessä kirkollisten luonnonsuojelijoiden matka samanmielisten kokoukseen? Ovatko koolle tulleet ne, jotka osaavat sanakäänteet, tuntevat puhujat ja tunnistavat painotukset, tietävät mitkä raamatuntekstit, virret ja psalmit kuuluvat juuri tähän kokonaisuuteen?

Kirkon ensimmäisiä ympäristöpäiviä vietettiin kaksi vuotta sitten Helsingissä. Nyt ovat alkamassa järjestyksessään vasta toiset päivät. Tuleeko ympäristöpäivistä kapean ystäväjoukon perinneliike vai herätysjuhla, jossa havahdutaan laajaan vastuuseen, riippuu paljolti siitä, miten omaksi kirkkomme seurakunnat ja yksittäiset kristityt näkevät täällä käsiteltävät asiat. Siihen puolestaan vaikuttaa se, minkälainen teologia päivien ohjelmaa jäsentää. Millainen jumaluusoppi on kirkon ympäristöopin perustalla?

Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus

Edellisten päivien otsikko kuului pyöreän positiivisesti ja kattavasti ”Luonnollisesti luomakunnassa”. Tämänvuotinen on hieman särmikkäämpi, mutta täsmällisempi: ”Kiitollisuus, kunnioitus ja kohtuus”. Se on sama kuin kesäkuussa julkistetun Kirkon ilmasto-ohjelman otsikko. Teemamme asettaa ihmisen kolmen peilin ääreen: meiltä itseltämme odotetaan kiitollisuutta, kunnioitusta ja kohtuutta. Emme kuule teemassa vain periaatteita tärkeistä asioista, vaan meitä kutsutaan johonkin – meitä kutsutaan ilmastonmuutoksesta asennemuutokseen.

Kiitollisuus, kunnioitus ja kohtuus nostavat esiin kolme uskolle ja koko elämälle tärkeää ulottuvuutta. Ne liittyvät kukin toisiinsa, yksi johdattaa seuraavaan. Ensinnäkin kiitollisuus: siinä missä syyllisyys on lamauttavaa ja saa ihmisen pysähtymään paikoilleen, kiitollisuus Jumalaa kohtaan saa meidät liikkeelle. Kiitollisuus herättää ihmisen ylistämään Jumalaa hänen lahjoistaan sekä kunnioittamaan ratkaisuisiaan luonnon omaa tasapainoa.

Jumala on läsnä luomakunnassaan. Hän ei ole Luojana jättänyt sitä yksin. Raamatun luomiskertomuksessa kerrotaan Jumalan työnsä päätteeksi katsoneen kaikkea tekemäänsä ja todenneen kaiken olleen hyvää. Siunatessaan luomansa elämän tuo elämän Antaja teki luodut osallisiksi pyhydestään. Pyhän edessä ihminen suhtautuu luomakuntaan kunnioituksen, ihmettelyn ja myös pelon tuntein. Kunnioitus on asenne, joka saa meidät näkemään itsemme osana luontoa. Se rajoittaa ahneuttamme ja suuntaa huomiomme vastuullisempaan elämään luomakunnan jäsenenä.

Kiitollisuus ja kunnioitus kutsuvat esiin kolmannen hyveen: kohtuus. Kristillinen sanoma on halki sukupolvien korostanut, että hyvän elämän edellytykset eivät ole ensisijaisesti riippuvaisia aineellisesta kulutuksesta. Kun elämän perustavat tarpeet on tyydytetty, todellinen elämän ilo tulee rakkaista ihmisistä ja ympäröivän luomakunnan rikkaudesta. Se kaikki on Jumalan suurta lahjaa. Siksi aineellisen vaurauden

tavoittelussa tulee etsiä kohtuullisuutta. Ilmasto-ohjelma kehottaakin kirkon jäseniä pohtimaan omaa elämäntapaansa.

Ilmastonmuutoksen hillintä kirkkojen toimintaohjeena

Ilmastonmuutoksen hillintä on hitaasta alusta huolimatta noussut nopeasti kirkkojen ja ekumeenisten järjestöjen toimintaohjeeksi. Eri puolilla on viime vuosina laadittu ilmasto-ohjelmia. Niiden joukkoon liittyy myös oman kirkkomme kesäkuussa hyväksytty ohjelma. Sen sopii toivoa kuluvan seurakuntiemme jäsenten ja päättäjien käsissä.

Ilmastonmuutos on globaali ongelma, jolla on paikalliset syyt ja paikalliset seuraukset. Vaikka sen vaikutukset ovat erilaisia eri puolilla maailmaa, sitä hillitseviä toimia voidaan myös tehdä paikallisesti ja kaikkialla. Kaikkein raskaimmin ilmaston lämpenemisen vaikutukset koettelevat maita, joissa on muutenkin köyhyyttä ja nälänhätää. Teollistuneilla mailla puolestaan on moraalinen vastuu näyttää tietä ja korjata se tuhlaileva suunta, mihin ne ovat toista sataa vuotta kulkeneet.

Luterilaisen maailmanliiton neuvosto kokoontui kesäkuun lopussa Tansaniassa. Kokouksen teema viittasi Kilimanjaro-vuoren lumien sulamiseen ”kärsivän luomakunnan todistajana”. Neuvosto kannustaa sekä maailmanliittoa itseään että sen jäsenkirkkoja ”syventämään teologista ja eettistä pohdiskeluaan ihmisen vaikutuksesta ilmastonmuutokseen”. Ihmisen tulisi nähdä olevan pikemminkin moraalisella harkintakyvyllä varustettu luomiseen osallistuja kuin Luojan antamien etuoikeuksien vaatija. Jäsenkirkkojen suositellaan siirtyvän valitteluista tekoihin ja rohkaisevan jäseniään kestävämpään elämäntapaan sekä vaikuttavan poliittisiin päättäjiin sopivilla julkisilla foorumeilla, kuten YK:n tulevassa ilmastonmuutoskonferenssissa.

Viime vuosina ovat ekologiset näkökulmat saaneet myös enentyvästi tilaa teologisessa tutkimuksessa. Ilmastonmuutos on vauhdittanut uuden kirjallisuuden ilmestymistä. Monet niistä noudattavat samaa rakennetta kuin meidän kirkkomme ilmasto-ohjelma: ensin esitellään ilmastonmuutoksen haaste, sen jälkeen lähdetään tarkastelemaan raamatuntutkimuksen välinein Vanhan ja Uuden testamentin tekstejä, minkä jälkeen pyritään luomaan systemaattisteologisia johtopäätöksiä Jumalasta, luomisesta ja ihmisen vastuusta. Lopuksi annetaan käytännön ohjeita sekä kirkolle ja seurakunnille että yksityisille kristityille.

Teologinen haaste

Teologit vaikuttavat yksimielisiltä siitä, että vaikka ihmisen sanotaan luomisessa saaneen oikeuden ”vallita” muita luotuja, juutalais-kristillistä perinnettä ei voi pitää päävastuullisena siihen tilaan, jossa teollistunut ihmiskunta omassa ahneudessaan riistää ja tuhoaa luomakuntaa. Samalla kuitenkin myönnetään kristillisen kulttuurin maiden olleen kaikkein tehokkaimpia häikäilemättömyydessään. Ongelman nähdään silti juontuvan pikemminkin uuden ajan alun filosofisesta murroksesta, jossa ihmistä ei enää tarkastella osana Jumalan luomakuntaa ja Jumalalle vastuullisena, vaan luontoa pidetään koneena tai mekanismina, jota ihminen käyttää omaksi hyödykseen.

Kun teollinen vallankumous on tuottanut hyvinvointia, on kirkkokin nähnyt luonnontieteiden siunauksellisuuden. Tällä on kuitenkin ollut heijastuksensa teologiaan: säilyttääkseen kykynsä vuoropuheluun muiden tieteiden kanssa, on teologia kaventanut huomionsa yksityiseen ihmiseen ja hänen sieluelämäänsä. Teknistynyt maailmankuva on tehnyt teologialle vaikeaksi katsoa uskonnollisen kielen puhuvan objektiivisesta todellisuudesta – Jumalasta, luomisesta, luomisen tarkoituksesta, Jumalan tahdosta, synnistä, armosta. Nämä alueita koskevat lauseet ovat Kantin jälkeisessä filosofiassa korkeintaan kuvauksia ihmisen kokemusmaailmasta, eivät itse asioista. Onko nyt mahdollista puhua uudella tavalla

Jumalasta ja ihmisestä, kun ihmiskunnalla on yhteinen intressi maapallon ja sen lukuisten eläinlajien elinkelpoisuuden säilyttämisessä?

Yksi kieli on epäilemättä yhteisten tekojen kieli. Ilmastonmuutos on yhteisten talkoiden asia. Mutta teologeja kiinnostaa, onko ilmastotalkoissa kysymys vain ulkonaisista teoista vai jostain syvemmästä. Hedelmällisen näkökulman tarjoaa Genesiksen ensimmäisen luomiskertomuksen huipentuminen lepopäivän asettamiseen. Sapatti ja ihmisen sekä luomakunnankin lepo nostetaan esiin monissa luonnon suojelua tähdentävissä teoksissa. Mutta aina ei saa riittävästi huomiota se seikka, että sapatti on ihmisen ja myös kirkon liturgisen tehtävän perusta. Luomisessa asetetaan paitsi ihmiselle elämäntehtävä myös kirkolle ohjelma: Jumalan ylistäminen ehtoollisen sakramentissa eli eukaristiassa.

Sapatti elämän tarkoituksena

Luomiskertomus ei huipennu ihmisen luomiseen – vaikka häntä luomakunnan kruunuksi joskus tituleerataan – vaan Jumalan lepoon. Seitsemäntenä päivänä Jumala lepäsi luomistyöstään, ja hän myös pyhitti lepopäivän. Luomisen päätökseen saattaminen ja sapatinlepo suuntaavat koko luomistyön Jumalan suunnitelmien mukaan. Lepopäivä osoittaa luomakunnan tarkoituksen: elämän tarkoitus on Jumalan kunnioittaminen. Jumala asettaa ihmisen elämään seitsemän päivän rytmissä ja jopa huolehtimaan siitä, että myös eläimet elävät sen rytmissä. Lepopäivä suuntaa kaiken luodun Luojaansa. Ihminen saa liturgisen vastuun luomakunnasta; sitä tarkoittaa ortodoksisesta teologiasta tuttu ajatus, jonka mukaan ihminen on luomakunnan pappi. Hänen tehtävänsä on rukouksellaan osallistua luomakunnan pyhittämiseen.

Kun kymmenen käskyn kolmantena käsketään pyhittää lepopäivä, on kysymys juuri osallistumisesta Jumalan luomistekoihin ja luomisessa asetettuun tarkoitukseen. Pyhäpäivän viettäminen ei ole vain lepoa ja luonnon säästämistä, vaan luomakunnan pyhittämisestä Jumalan tahdon mukaan. Siinä on kysymys koko kristillisen uskon perusjuonteesta: kaiken saattamisesta tarkoitukseensa Jumalan kunniaksi. Sellaisena kyseessä ei ole tuomitseva lain käsky vaan lupaus, lopullisen levon ja uudeksi luomisen ennakointi.

Vanhassa testamentissa sapatin viettäminen on merkki siitä, että Jumalan omaisuuskansa pysyy Jumalan tekemässä liitossa. Liitto yhdistää Israelin sille luvattuun maahan. Uudessa testamentissa tämä kuvio laajenee: Kristuksessa lupaus koskee koko ihmiskuntaa ja koko luomakuntaa. Uudeksi luominen Kristuksessa on ollut Jumalan tahto jo ennen maailman luomista, kuten apostoli Paavali kirjoittaa Efesolaiskirjeessä (1:4,9-10): ”Jo ennen maailman luomista hän on valinnut meidät Kristuksessa olemaan edessään pyhiä ja nuhteettomia Kristuksesta osallisina. ... Hän on ilmaissut meille tahtonsa salaisuuden, sen Kristusta koskevan suunnitelman, jonka hän oli nähnyt hyväksi tehdä ja joka oli määräajan tullessa toteutuva: hän oli yhdistävä Kristuksessa yhdeksi kaiken, mitä on taivaassa ja maan päällä.”

Eukaristinen kirkko

Täyttäessään käskyä pyhittää lepopäivä kirkko jumalanpalveluksessaan toteuttaa Jumalan luomistarkoitusta. Kirkon tehtävänä on kantaa kiitosrukousta Jumalan lahjoista. Tämä tapahtuu erityisellä tavalla eukaristiassa eli pyhän ehtoollisen viettämisessä. Kreikan sana eukaristia viittaakin nimenomaan kiitokseen Jumalan lahjoista, jotka nautitaan rukoillen (esim. 1Tim 4:3-4).

Pyhän messun keskeisin osa on ehtoollisrukous. Ehtoollisrukouksessa ilmenee, mitä kirkko yhdessä uskoo. Se on tiivistelmä kristinopista eikä sitä niin ollen pidä alistaa minkäänlaisten vapaiden kokeilujen kohteeksi. Siinä kirkko kantaa leivän ja viinin lahjat esiin, kiittää niistä ja rukoilee, että me niissä tulisimme osallisiksi Kristuksen ruumiista ja verestä ja siten pääsisimme osaksi Jumalan uutta luomistyötä. Eukaristinen rukous alkaa ylistyksellä Jumalan suurista pelastusteoista, lähtien luomisesta. Messussa liturgi aloittaa

ehtoollisrukouksen näin: ”Pyhä Isä. Koko luomakunta ylistää sinua, kaiken elämän antajaa.” Sen jälkeen rukous etenee kolmiyhteisen Jumalan persoonien pelastustekojen ylistämisessä ehtoollisen asetussanojen eli narraation lukemiseen ja rukoukseen: ”Lähetä Pyhä Henkesi ja siunaa nämä lahjat, leipä ja viini, joiden kautta tulemme osallisiksi Kristuksen ruumiista ja verestä, kun vietämme pyhää ehtoollista niin kuin hän itse on meitä käskenyt.” Tässä epikleesiosassa tiivistyvät Kolmiyhteisen Jumalan teot: Isä lähettää Pyhän Hengen, ja niin hänen hyvät lahjansa, luomakunnan aineet, leipä ja viini, tulevat Pojan, Kristuksen ruumiiksi ja vereksi meidän pelastukseemme. Ehtoollisrukous päättyy ylistykseen: ”Hänen kauttaan, hänen kanssaan ja hänessä kuuluu sinulle, kaikkivaltias Isä, Pyhän Hengen yhteydessä kunnia ja kirkkaus aina ja ikuisesti.” Ylistyksessä vetoamme Kristukseen, jonka kautta kaikki luotiin, jonka kanssa meillä on pelastus ja jossa meidän messumme tulee osaksi maailman uudeksi luomista (Room 11:36, 1Kor 8:6, Kol 1:16-17).

Viettäessään ehtoollista kirkko toimittaa siten luomakunnan pyhittämistä. Sillä on eukaristinen, sakramentaalinen tehtävä maailman elämän tähden: se kantaa maailmaa Jumalan pyhitettäväksi ja uhraa kiitosuhreja sen puolesta. Siksi jumalanpalvelus on kirkon päätehtävä, se ei ole vain yksi aktiviteetti monien tärkeiden joukossa. – Nykyinen paavi Benediktus XVI on eräässä kirjassaan ennen nykyistä virkaansa kritisoinut sitä käytäntöä, joka omaksuttiin Vatikaanin toisen konsiilin jälkeen ja jossa pappi on alttarin takana kääntyneenä seurakuntaan päin. Kysymyksessä oli hänen mukaansa harhatulkinta, joka syntyi Rooman Pyhän Pietarin basilikassa, jonka alttari on länteen eikä itään, kuten kirkoissa muuten. Pietarin basilikassa pappi seisoessaan seurakuntaan päin on kasvot itään päin. Kun pappi rukoilee itään, auringon nousuun päin kääntyneenä, hän ja seurakunta rukoilevat yhdessä luomakunnan kanssa. Taivaankappaleiden kierto Jumalan luomassa rytmissä yhtyy kirkon rukoukseen. Koko kosmos osallistuu kirkon eukaristiseen liturgiaan. Sen sijaan rukous seurakuntaan päin, pois luomakunnan rytmistä, tekee ehtoollisesta läsnäolijoiden keskinäisen yhteyden aterian – itseensä sulkeutuneen yhteisön aterian.

Pyhä, arki ja tärkeysjärjestys

Kasvihuonekaasujen lisääntyminen ilmakehässä sekä keskilämpötilan nousu ovat jo yleisesti tunnustettuja tosiseikkoja. Sen sijaan arviot vaihtelevat, miten suuria leikkauksia ja millaisessa aikataulussa meidän on kyettävä tekemään. Mutta kaikissa skenaarioissa teollisuusmailta vaaditaan nopeita ratkaisuja. Löytyykö poliittista tahtoa? Tärkeysjärjestys paljastuu yleensä, kun aikaa on vähän. Silloin ryhdytään priorisoimaan. Onko meille esimerkiksi nyt varmasti tärkeää voida käydä ostoksilla mahdollisimman usein? Silloin tällöin kuulee yhteiskunnallista keskustelua, jossa tärkeimpänä arvona pidetään yksilön vapaata mahdollisuutta kulutukseen. Kulutuksen nähdään tuovan hyvinvointia tullessaan. Ripeästi etenevä ilmastonmuutos pakottaa meidät myöntämään tämän kuvitelman harhaisuuden. Kiitollisuus, kunnioitus ja kohtuus – nämä kolme koota eivät sovi yhteen kaksyhtenä/seitsemän –ostosrytmin kanssa.

Pyhäpäivä muistuttaa, että luomakunta ja koko elämä on hyvän Jumalan lahjaa. Siksi Jumala antoi myös käskyn pyhittää lepopäivä. Meitä jopa käsketään rukoilemaan ja palvelemaan Jumalaa. Tuo käsky asettaa meille tärkeysjärjestyksen. Käskyn valossa muistamme, ettemme voi elää itsellemme. Pyhän ja arjen eron häviäminen häivyttää meistä myös sen tajun, että tehtävämme on palvella pyhää Jumalaa. Sellainen asenne koituu vahingoksi paitsi ihmiselle itselleen, myös hänen hoidettavakseen annetulle luomakunnalle. Siihen ei ihmiskunnalla ole varaa.

Kirkon ympäristöpäivät ovat alkamassa. Koitukoot täällä kuultavat esitelmät sekä käytävät keskustelut yhteiseksi parhaaksemme Jumalan työtovereina. Antakoot ne meille rohkeutta tehdä, mitä kutsumuksemme vaatii.

Kirjallisuutta

Atkinson, David: *Renewing the Face of the Earth. A Theological and Pastoral Response to Climate Change.* London: Canterbury Press Norwich 2008.

Deane-Drummond, Celia: *Eco-Theology.* London: Darton, Longman and Todd 2008.

Helenius, Timo (toim.): *Meille annettu maa. Pohjoisen kirkon ympäristökirja.* Helsinki: Edita 2007.

Kainulainen, Pauliina (toim.): *Pyhän kosketus luonnossa. Johdatus kristilliseen ekoteologiaan.* Helsinki: Kirjapaja 2007.

Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelma. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2008:1. Helsinki: Kirkkohallitus 2008.

McFague, Sallie: *A New Climate for Theology. God, the World and Global Warming.* Minneapolis: Fortress Press 2008.

Northcott, Michael S.: *A Moral Climate. The Ethics of Global Warming.* London: Darton, Longman and Todd 2007.

Ratzinger, Joseph Cardinal: *The Spirit of the Liturgy.* San Francisco: Ignatius Press 2000.

Spencer, Nick & White, Robert: *Christianity, Climate Change and Sustainable Living.* London: SPCK 2007.